

Tema tedna
Pogovor

Davorin Kračun

Predsednik Fiskalnega sveta Republike Slovenije

Slovenija ni kandidatka za stečaj

Ključni dejavnik polnjenja državnega proračuna so gospodarska gibanja

Nataša Bucik Ozebek

Dr. Davorin Kračun, ki je življenje posvetil ekonomiji in politiki, zadnjih osem let vodi Fiskalni svet Republike Slovenije, neodvisno institucijo, ki bedi nad skladnostjo proračunskih dokumentov s fiskalnimi pravili. Zadnja leta pogosto opozarja, da so vsakoletni slovenski državni proračuni zastavljeni nerealno.

Je to posledica tega, da želi vsakokratna vlada ustvariti vtis, da je bolj radodarna od prejšnje?

»Drži, vse od izbruha pandemije naprej se dogaja, da ministrstvo za finance sistematično napoveduje previsoke odhodke, predvsem investicije. V obdobju pandemije je bilo zaradi izjemnih okoliščin omogočeno odstopanje od fiskalnih pravil, zaradi česar so imele vlade precej proste roke pri načrtovanju javne porabe tudi za del, ki ni bil povezan s koronavirusom. In ta trend se še kar nadaljuje, čeprav je pandemije konec. Težava je v tem, da zaradi teh nerealnih ocen na koncu ne moremo vedeti, ali je bila dejanska poraba učinkovita in upravičena. Sicer pa je z vsako vlado tako, da poskuša s pomočjo javnih financ slediti svojim ciljem in biti všečna, to ni samo slovenska težava. Problem z všečnostjo je, da je ta največkrat načrtovana kratkoročno, vse se vrti znotraj enega volilnega mandata. Išče se hitre učinke, s katerimi se lahko vsakokratna vladajoča stran postavlja pred volilci, dejanski problemi na področju javnih financ pa so srednje- in dolgoročni.«

Priprava proračuna je kompleksno delo, pri njem sodeluje veliko deležnikov, veliko je apetitov proračunskih uporabnikov. Imate občutek, da »profitirajo« najglasnejši proračunski uporabniki oziroma tisti z največ povezavami v aktualni vladi?

»Proces priprave državnega proračuna bi moral sloneti na temeljitem premisleku vsaj o srednjeročnih javnih tveganjih in potrebah, torej na skupnem dogovoru, kaj sploh potrebujemo. Vendar vseskozi ugotavljamo, da načrtovanje praviloma poteka od spodaj navzgor. Znotraj določenih okvirov se zberejo potrebe posameznih proračunskih uporabnikov, ki si prizadevajo vsak po svojih močeh pridobiti čim večji delež denarja. Seveda ne moremo mimo dejstva, da je proračun politična odločitev, nenazadnje ga sprejmejo poslanci, in da ima najbrž vladajoča stran večji politični vpliv, kar na koncu vpliva tudi

na strukturo proračunske porabe. Večkrat smo že opozorili, da spremljanje porabe ni sistematično, da ne vemo, ali so bili cilji doseženi in poraba učinkovita.«

Kaj lahko zamaje javne finance? Kakšen šok so bile zanje pandemije in poplave?

»Šoki praviloma presenetijo, vseeno pa vemo, da življenje nikoli ne teče po načrtih, in temu je treba prilagoditi tudi sistem finančnega načrtovanja. Če pogledamo Slovenijo in delež javnega dolga znotraj BDP, ki je ključni kazalec javnih financ, vidimo, da smo tri šoke zadnjega obdobja – pandemijo, druginjo in poplave – relativno dobro preživeli. Delež javnega dolga znotraj BDP je znova na ravni tistega pred epidemijo. Po-

»Z vsako vlado je tako, da poskuša s pomočjo javnih financ biti všečna, to ni samo slovenska težava. Problem z všečnostjo je, da je ta največkrat načrtovana kratkoročno. Išče se hitre učinke, s katerimi se lahko vsakokratna vladajoča stranka postavlja pred volilci.«

zitivno je tudi to, da država razpolaga z obsežnimi likvidnostnimi rezervami. Konec lanskega leta so te znašale 9 milijard evrov ali 13 odstotkov BDP, kar je solidna rezerva tudi za blaženje morebitnih novih šokov, če seveda njihove posledice ne bi šle čez vse možne zamišljene meje. Poplave so imele v primerjavi z epidemijo majhen vpliv na javne finance. Neposredni odhodki iz javnega proračuna, namenjeni intervencijam in sanaciji, obsegajo približno milijardo evrov, od tega jih je bila približno tretjina financirana iz evropskega solidarnostnega sklada, država pa je z zbiranjem drugih virov sredstev (višja stopnja davka na dohodek pravnih oseb, dobiček SDH, davek na bilančno vsoto bank – vse to se steka v sklad za obnovo) poskrbela, da ni preveč obremenila državnega proračuna. Pod črto bi

lahko rekli, da je bil problem poplav javnofinančno obvladan in ni zarezal v druge dele delovanja države.«

Ko pogledamo, kako si država polni proračun, se zdi, da nima prav velikega vpliva na prihodke. Odvisni so od gospodarskih razmer, potrošnje, zaposlenosti, inflacije ... Koliko je lahko kreativna pri povečanju svojih prihodkov?

»Drži, ključni dejavnik polnjenja državnega proračuna so gospodarska gibanja. Ko imamo polno zaposlenost in sorazmerno visoko potrošnjo, se tudi proračuni dobro polnijo. Pametna država bo torej podpirala gospodarsko rast in je ne bo dušila z različnimi birokratskimi bremenami, kot se žal dogaja tudi pri nas. Ko me sprašujete, kako bi lahko pove-

med boljšo polovico članic Evropske unije.«

Kako gledate na »všečno« sprejemanje nove zakonodaje? Lahko kot takega označimo tudi plačni dogovor za uslužbence javnega sektorja?

»Če država sprejema všečne in populistične ukrepe, ima to praviloma negativne posledice za javne finance. Bi pa za plačni dogovor težko rekli, da je šlo za populističen ukrep, nazadnje je bilo to področje leta zanemarjeno, kar se je že odražalo tudi na slabših storitvah za nas državljanke. Javnofinančni izdatki se bodo zaradi tega dogovora povišali za en odstotek BDP, nekateri problemi na področju plač v javnem sektorju so se vendarle rešili, bom pa poudaril, da država kljub vsemu te spremembe ni znala izkoristiti tudi za sprejem ukrepov, s katerimi bi povečala in izboljšala dostopnost javnih storitev. Tu je bila priložnost zamujena. Zdravstvo je katastrofalen primer storitev, ki niso dostopne vsem pod enakimi pogoji. Velik izziv bo tudi sistem dolgotrajne oskrbe. Že s 1. julijem začne država zanj pobirati nov prispevek, ni pa še jasno, ali ima dovolj zmogljivosti, da bo lahko vnaprej zaračunane storitve tudi izvajala.«

Ali država lahko gre v stečaj?

»Slovenija ni kandidatka za stečaj, njena javnofinančna situacija

Davorin Kračun Fiskalni svet Republike Slovenije vodi zadnjih osem let. / Foto: Tomaž Skale

čala prihodke, pa ne gre zanemariti dejstva, da so pomembni dejavniki polnjenja proračuna tudi določanje davčnih stopenj, učinkovito pobiranje davkov in preprečevanje izogibanja plačevanju obveznosti. Nujna je seveda tudi skrb za učinkovito porabo, da torej država ta denar, ki ga prejme, kar najbolj pametno porabi.«

Ali obstaja država na svetu, ki se ne sooča s primanjkljajem?

»Seveda. V januarski izdaji revije *European Fiscal Monitor* so objavljeni podatki za leto 2024 in predvidevanja do leta 2027 in med članicami Evropske unije so takšne države kar štiri: Irska, Danska, Ciper in celo Portugalska. Slovenija ima sicer načrtovan primanjkljaj, a tako glede primanjkljaja kot glede javnega dolga kljub vsemu ostaja

je solidna in tudi v Evropski uniji je predvsem od grške krize naprej zelo močno prisotno zavedanje o pomenu fiskalne stabilnosti. V Evropi je bila pred 15 leti najbližje temu Grčija, v svetu pa ima med pomembnejšimi državami največ izkušenj s stečajem Argentina. Če se vrneva k Sloveniji, pa ne v povezavi s stečajem, ampak v povezavi s tveganjem pri javnih finančah, bo to že proti koncu tega desetletja zagotovo naša demografska slika. Prebivalstvo se stara, kar na eni strani pomeni manj prihodkov v državno blagajno in na drugi večje izdatke za zdravstvo, pokojnine, dolgotrajno oskrbo... Dodatno se trenutno pojavljata še vsaj dva srednjeročna izziva: financiranje zelenega prehoda in obrambni stroški, pri katerih bomo očitno morali sodelovati že na kratek rok.« ■

Pri besedi

Nataša Bucik Ozebek

Grenki prihodki

Najbolj grenki prihodki države so tisti, pobrani od kazni in glob za prekrške in kazniva dejanja. Lani smo z njimi v državno blagajno prispevali več kot 90 milijonov evrov. Saj veste, kako zakolnete, ko radar zazna vašo pretežno nogo ali ko država predlaga zvišanje kazni. Nekaj v smislu, da bo država znova bogatela na vaš račun. S proračunskimi pravili dobro podkovani ekonomist Davorin Kračun v zvezi s tem pravi, da ima slaba stvar tudi dobro stran. Pristavi pa, da o bogatenju države nima smisla govoriti, saj ima ta trenutno 40 milijard evrov javnega dolga. Tudi z »grenki« prihodki ji ne uspe splezati na zeleno vejo. Pa tudi sicer smisel države ni bogatenje, ampak omogočanje normalnega funkcioniranja vseh sistemov. In če državljanji od države pričakujemo brezplačno šolstvo, dostopno javno zdravstvo in mnoge druge storitve, je treba vse to nekako pokriti. Zato je odločitev o tem, koliko bo država z davki (in kaznimi) obremenila prebivalstvo in gospodarstvo, odvisna od tega, kaj mi od nje pričakujemo.

Vse – finančno pismene in nepismene – bi nas zato moralo skrbeti dvojje: ali je država dovolj učinkovita pri pobiranju davkov in preprečevanju davčnih utaj (da ne bomo plačevali samo nepismeni) ter ali to, kar zbere, učinkovito in za državljanke koristno porabi.

Žalostno je, da bi o učinkovitosti pri pobiranju davkov znali iz prve roke kaj sočnega povedati prijatelji in sinovi naših politikov. Denimo Damijan Jankovič, sin ljubljanskega župana, ali pa Rok Snežič, prijatelj Janeza Janše in doktor davčnih utaj z več kot 400.000 evri dolga do države, ki s plakatov svetuje »Odprite podjetje v BiH« in se smeje državi v brk. Finančna uprava je sicer iz leta v leto boljša pri izterjavi davčnega dolga, a še vedno so imele lani štiri javne blagajne zaradi neporavnanih dolgov za 900 milijonov evrov luknje. S tem denarjem bi pokrili vse stroške gradnje drugega tira ... Ah ne, pardon, po novem to ne bi bilo več dovolj! Glavni gradbincev Kolektor CPG zaradi nepredvidenih del in situacij zahteva dodatnih 350 milijonov evrov. Tudi to je ena od težav proračuna – nikoli se ne ve, koliko bo predor, cesta ali kosilo na koncu res stalo.

Rečemo še kakšno o učinkoviti porabi ali to nima smisla? Menda bo dovolj, če omenimo nakup 13.000 prenosnih računalnikov in stabe na Litijski. Ob takih spodrslijah je pihanje na dušo državljanov, kako s plačili davkov omogočajo blaginjo za vse, slaba tolažba. Plačane kazni pa še naprej grenke. ■

nataša.ozebek@nedeljski.si